

NEZAPOSLENOST U DOŽIVLJAJU I ISKUSTVU NEZAPOSLENIH MLADIH U HRVATSKOJ²

SAŽETAK

Od 937 nezaposlenih mladih osoba u Hrvatskoj koje su vratile popunjeni upitnik na temu nezaposlenosti, njih 48% napisalo je i osobni komentar na posljednje pitanje koje je glasilo: Biste li nam željeli još nešto reći u vezi s nezaposlenošću ili u vezi s ovim upitnikom?

Metodom kvalitativne analize izolirano je šest kategorija u području o nezaposlenosti mladih (razlog nemogućnosti nalaženja posla, uvjeti rada, stav prema radu, posljedice nezaposlenosti, odnos prema budućnosti i prijedlozi za poboljšanje stanja). Pojmovi iz svih kategorija argumentirani su doslovnim izjavama sudionika te pripadajućim brojčanim pokazateljima. Sudionici istraživanja najintenzivnije su se reflektirali na razloge nemogućnosti nalaženja posla danas u Hrvatskoj.

Temeljem metode utemeljene teorije može se zaključiti da vlastiti položaj nezaposlenosti sudionici ovog istraživanja doživljavaju kao

¹ Prof.dr.sc. Nivex Koller-Trbović, socijalna pedagoginja, e-mail: nivex@erf.hr

² Ovaj rad dio je bilateralnog projekta pod nazivom »Socijalna uključenost i strategije življenja nezaposlenih mladih u Hrvatskoj i Sloveniji u europskom kontekstu« koji Odsjek za poremećaje u ponašanju Edukacijsko-rehabilitacijskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu provodi u suradnji s Oddelkom za socialnu pedagogiku Pedagoške fakultete v Ljubljani, Slovenija te posredno, djelomično komparativno, s projektom YUSEDER (Youth Unemployment and Social Exclusion: Objective Dimensions, Subjective Experiences, and Innovative Institutional Responses in Six European Countries).

Izvorni znanstveni članak
Primljeno: srpanj, 2008.
UDK 331.56-053.6(497.5)

Nivex Koller-
Trbović¹

Sveučilište u Zagrebu
Edukacijsko-rehabilitacijski
fakultet

Odsjek za poremećaje u
ponašanju

Ključne riječi:

nezaposlenost mladih,
Republika Hrvatska,
kvalitativni pristup,
utemeljena teorija.

nepravdu, nejednakost i diskriminaciju te se doživljavaju žrtvama ukupne situacije u državi. Upravo od »države«, tj. državnih i političkih struktura očekuju najveću pomoć oko rješavanja takve situacije u zemlji.

Školovana sam, nezaposlena i sirotinja.

UVOD

U modernom i postmodernom društvu, za razliku od onog u prošlosti, rad predstavlja središnju vrijednost i način integracije u društvo (Back, 2001., prema Klemenčić Rozman i Dekleva, 2007.). Ule (2000., prema Klemenčić Rozman i Dekleva, 2007.) tako smatra da zato što se današnje društvo temelji na vrijednostima rada i zapošljavanja, nezaposleni su ostavljeni po strani i predstavljaju marginaliziranu i stigmatiziranu populaciju. Nažalost, nezaposlenost mladih predstavlja opći problem u današnjem društvu (Rapuš-Pavel i Dekleva, 2007.) i kako se navodi u Bijeloj knjizi Europske komisije (2002.), životni put današnjih mladih sve je manje jednoznačan jer društva više ne nude ista jamstva u pogledu sigurnosti zaposlenja, pogodnosti socijalne zaštite itd. Ipak, neovisnost ima i dalje temeljni značaj za mlade, a ona ovisi o sredstvima s kojima mladi raspoložuju, ponajprije materijalnim sredstvima (Bijela knjiga, 2002.). Do njih mladi, najčešće, mogu doći radom, odnosno uključivanjem u tržište rada. Ili, kako navode Galić, Maslić Seršić i Šverko (2006.), nezaposlenost danas predstavlja najveću prijetnju financijskoj situaciji za stanovnike razvijenih zemalja. I time se krug zatvara, odnosno, dolazi do problema vezanih uz zapošljavanje, odnosno nezaposlenost.

Sve to, naravno, na direktan ili indirektan način ostavlja posljedice i na druge aspekte života pojedinca te njegovu ukupnu dobrobit. Potvrđuju to brojna, sada već i domaća istraživanja, primjerice o nezaposlenima kao skupini s visokim rizikom od siromaštva (Izvješće UNDP za Hrvatsku, 2006.), o utjecaju nezaposlenosti na fizičko i psihičko zdravlje pojedinca (Galić, Maslić Seršić i Šverko, 2006., Galešić, Maslić Seršić i Šverko, 2002.), o utjecaju produžene nezaposlenosti na više dimenzija socijalne isključenosti pojedinca (Šverko, Galić i Maslić Seršić, 2006.), o nezaposlenosti kao najizraženijem problemu mlade generacije danas u Hrvatskoj (Ilišin i Radin, 2002.) itd.

Zato istraživanje fenomena nezaposlenosti danas, i kod nas i u svijetu, nimalo ne čudi. Diferencirani pristup toj pojavi ogleda se u orijentaciji na različite skupine nezaposlenih osoba (diferencijacija prema spolu, dobi, obrazovanju itd.), na različite aspekte nezaposlenosti (uzroci, pojavnici oblici, posljedice, načini nošenja s tom pojavom na razini pojedinca i na razini društva u cjelini), na upotrebu različitih metodoloških pristupa u istraživanju pojave (kvantitativni i kvalitativni pristup) itd. To, drugim riječima, znači da se tom pojavom već duže vrijeme i vrlo sustavno bave brojni domaći i strani znanstvenici, da postoji respektabilan fond spoznaja, nalaza, teorija koje se sustavno provjeravaju i dopunjuju novim rezultatima.

PROBLEM I CILJ ISTRAŽIVANJA

U ovom radu koji je dio projekta »Socijalna uključenost i strategije življenja nezaposlenih mladih u Hrvatskoj i Sloveniji u europskom kontekstu«, posebna pozornost željela se usmjeriti na upoznavanje načina na koje nezaposlene mlade osobe same doživljavaju situaciju u kojoj se nalaze. To predstavlja i osnovni cilj rada. Pritom nam je želja upoznati i razumjeti doživljaj i iskustvo statusa nezaposlene mlade osobe kroz samoiskaz, odnosno, u ovom slučaju pisani komentar sudionika istraživanja.

Cilj je, stoga, upoznati nestrukturirane misaone obrasce mladih o nezaposlenosti, o njihovim iskustvima i doživljaju vlastitog statusa nezaposlene osobe danas u Hrvatskoj te bolje razumjeti životnu situaciju u kojoj se nalaze. Time bi se dopunili rezultati projekta postignuti temeljem **Upitnika o nezaposlenosti** (Bašić, Ferić-Šlehan i Kranželić, 2009.) i fokus grupa (Koller-Trbović, Žižak i Jeđud, u tisku).

METODE RADA

SUDIONICI, VARIJABLE I NAČIN ISTRAŽIVANJA

Kako je već ranije spomenuto, istraživanje nezaposlenosti mladih u Hrvatskoj dio je bilateralnog projekta i provedeno je pomoću Upitnika o nezaposlenosti koji je uredila Jana Rapuš-Pavel (2005., prema Klemenčić-Rozman i Dekleva, 2007.), prema upitniku korištenom u europskom međunarodnom projektu Youth Unemployment and Social Exclusion.

Upitnik sadrži 63 pitanja s potpitanjima, raspoređenih u slijedeća područja: o sudioniku i njegovoj obitelji, o zaposlenju unatrag 5 godina, o sudjelovanju u vladinim programima obrazovanja i osposobljavanja za zapošljavanje, o nezaposlenosti i iskustvima s tim u svezi, o materijalnom položaju, potpori od strane drugih, zdravlju i pogledima na budućnost.

Upitnik je poslan poštom, početkom prosinca 2006. godine, na adrese 4 810 nezaposlenih mladih osoba u Hrvatskoj³. U uzorak ispitanika ušle su nezaposlene mlade osobe koje su na dan 30.6.2006. godine bile u dobi između 18 i 26 godina te su u protekloj godini bile najmanje 3 mjeseca neprekidno prijavljene kao nezaposlene na Hrvatskom zavodu za zapošljavanje (Grad Zagreb, Varaždinska i Šibensko-kninska županija⁴). Ispunjeni upitnik vratilo je (do kraja siječnja 2007. godine) 1 032 osobe. Nakon pregleda upitnika utvrđeno je da je njih 937 (dakle, 19,5% od ukupnog broja poslanih upitnika) pravilno ispunjeno i upotrebljivo za daljnju obradu.

³ Anketiranje je vršeno poštom na način da su upitnici slani na adrese nezaposlenih osoba iz Hrvatskog zavoda za zapošljavanje, zajedno s povratnom frankiranom kovertom, čime je osigurana anonimnost sudionika istraživanja jer istraživači nisu imali uvid u imena i adrese sudionika.

⁴ Po uzoru na Sloveniju, osim glavnog grada, u istraživanje su ušla područja za koja se smatra da su među onima s nižom, odnosno višom stopom nezaposlenosti.

Završno pitanje u upitniku je glasilo: **Biste li nam željeli još nešto reći u vezi s nezaposlenošću mladih ili u vezi s ovim upitnikom?** Time je sudionicima istraživanja, na kraju upitnika, ponuđen prostor za slobodan komentar na potpuno otvoreno pitanje o dvije teme: osnovnoj, koja se odnosi na predmet istraživanja, tj. nezaposlenost mladih i, donekle sporednoj, odnosno temi koja se bavi samim istraživanjem putem već spomenutog upitnika. Sudionicima istraživanja ponuđen je, tako, prostor za osobni komentar doživljaja vlastitog statusa nezaposlene osobe, što bi trebalo omogućiti osobnije viđenje/doživljaj tog položaja, no što je to omogućeno strukturiranim dijelom upitnika. Na ovo pitanje komentar je napisalo 452 sudionika istraživanja, odnosno 48% od ranije spomenutog ukupnog broja sudionika.

METODE OBRADE PODATAKA

Da bismo se približili definiranom cilju, korištena je deskriptivna kvalitativna analiza podataka. Empirijsku građu predstavljao je slobodni komentar sudionika istraživanja na kraju primijenjenog upitnika. Radi se o subjektivnim procjenama značajnih čimbenika u vezi s nezaposlenosti mladih danas u Republici Hrvatskoj, kao i o odnosu prema načinu i metodologiji istraživanja te problematike.

Kvalitativna analiza podataka primijenjena je za uređivanje empirijskog materijala te daljnji postupak kodiranja. Raspravljajući o načelima kvalitativne analize, Mesec (1998.) kaže da ne postoji samo jedan opće valjani postupak analize koji bi se mehanički ponovio u svakom konkretnom primjeru. No, oslanjajući se na postupak koji su predložili Glaser i Strauss (1967., prema Mesec, 1998.), Mesec (1998.:103) navodi da se svaki postupak kvalitativne analize grubo može podijeliti u 6 koraka:

1. uređivanje gradiva
2. određivanje jedinica kodiranja
3. otvoreno kodiranje
4. izbor i definiranje relevantnih pojmova i kategorija
5. odnosno kodiranje
6. oblikovanje konačne teorijske formulacije.

Slično navodi i Vogrinc (2008.: 61) da postupak kvalitativne analize obuhvaća slijedeće korake:

1. uređivanje gradiva
2. određivanje jedinica kodiranja
3. kodiranje
4. izbor i definiranje relevantnih pojmova i oblikovanje kategorija
5. definiranje kategorija i
6. oblikovanje konačne teorijske formulacije.

N. Koller-Trbović: Nezaposlenost u doživljaju i iskustvu nezaposlenih mladih u Hrvatskoj

Tako je postupak kvalitativne analize u ovom radu obuhvatio slijedeće korake:

1. višekratno čitanje tekstova (komentara sudionika), reduciranje izvornog teksta podcrtavanjem ključnih izjava i ključnih riječi, odnosno određivanjem jedinica kodiranja
2. ispis kodova i pripisivanje brojčanih pokazatelja
3. pripisivanje pojmova definiranim jedinicama kodiranja, odnosno kodovima
4. pridruživanje srodnih pojmova u kategorije
5. interpretacija i argumentiranje pojmova po kategorijama konkretnim tekstom iz upitnika
6. kreiranje pokusne teorije temeljem traženja glavne teme koju se obično naziva »središnjom kategorijom« ili »središnjom varijablom« te se tako većina drugih aspekata fenomena koji se istražuje mogu razumjeti i objasniti kroz odnos s tom središnjom kategorijom (Anglin, 2002.). Utemeljena teorija oblikovana je prema hipotetičko-induktivnom modelu (Wengraf, 2000., prema Jeđud, 2007.).

Tablica 1.

Primjer kodiranja teksta

Izvorni tekst, podcrtavanje ključnih izjava i ključnih riječi (definiranje jedinica kodiranja)	Kodovi	Pojmovi	Kategorije
Mladi ljudi ne mogu naći posao <u>jer poslodavci traže ljude s radnim iskustvom</u> , a mene zanima kako ćemo naći posao ako prvo trebamo imati radno iskustvo, a <u>to radno iskustvo nemamo gdje steći.</u>	Poslodavci traže radno iskustvo, a nemaju ga gdje steći	Radno (ne)iskustvo	Razlog nemogućnosti nalaženja posla
Upitnik je <u>dobar</u> , nadam se da će biti <u>koristan</u> u rješavanju aktualnih problema nezaposlenosti.	Dobar i koristan	Ocjena upitnika	Mišljenje o upitniku
Užasno su <u>slabe plaće</u> u Hrvatskoj, više je tu <u>iskorištavanje radnika, sve teže i teže se živi.</u>	Slabe plaće i iskorištavanje radnika	Neadekvatan odnos poslodavaca	Uvjeti rada
<u>Za plaću 1 000-2 000 kn, svakodnevno sam na cesti, radim teške fizičke poslove</u> , odgovorna sam za tuđe živote i još me šefica svakih nekoliko dana <u>vrijeđa</u> , a ja uvijek <u>moram biti dobro raspoložena i ljubazna.</u>	Težak posao Slaba plaća Podcjenjivanje od strane poslodavca	Neadekvatan odnos poslodavaca	Uvjeti rada

REZULTATI: INTERPRETACIJA I ARGUMENTIRANJE POJMOVA I KATEGORIJA

U skladu s kvalitativnim pristupom koji je korišten u ovom istraživanju, prije prikaza rezultata, iz pozicije istraživača, želim reći da je bilo izuzetno teško čitati poruke nezaposlenih mladih, sudionika ovog istraživanja, bilo da su izražavali ljutnju, nemoć ili posustajanje. Iščitala sam krajnje nepovjerenje i u nas koji provodimo ovo istraživanje, ali i nepovjerenje u sve odrasle, odgovorne i zaposlene osobe te, vrlo često i u sebe. Jesmo li im ovim istraživanjem barem na trenutak dali nadu ili ih podsjetili na bolnu realnost? Sve se to moglo "iščitati" iz njihovih komentara i još puno toga o čemu će biti riječi u tekstu koji slijedi, no ostaje vrlo gorak i težak doživljaj kod mene kao istraživača. Iako ne poznajem te ljude, nemoguće je ne suosjećati s njima u situaciji u kojoj se nalaze. Stoga predstavljanje rezultata ovog istraživanja doživljavam kao dio nastojanja da se uspostavi komunikacija između svih značajnih čimbenika u društvu koji s ove ili one strane trebaju i mogu biti uključeni u rješavanje ovog problema, dakle, progovaram o onome što su mladi, sudionici ovog istraživanja, imali potrebu poručiti nama.

Kako je već uvodno rečeno, dvije su teme koje su sudionici istraživanja mogli komentirati. To su **nezaposlenost mladih** i **upitnik** (način istraživanja pojave nezaposlenosti)⁵. Tema ovog rada je nezaposlenost mladih i u odnosu na tu temu ekstrahirano je otprilike 800 izjava sudionika istraživanja.

Potrebno je napomenuti da je polovica posljednje stranice u upitniku bila ponuđena za pisanje komentara sudionika istraživanja te je većina onih koji su se odlučili za komentar koristila dio ili cijeli ponuđeni prostor, dok se samo u nekoliko slučajeva komentar proširio i na poledinu upitnika. To drugim riječima znači da je većina sudionika koji su napisali svoj komentar, najčešće, komentirala samo jednu ponuđenu temu (nezaposlenost ili upitnik) i to u odnosu na jedan segment/aspekt koji su, vjerujem, procijenili značajnim u tom trenutku za sebe. Stoga se brojevi pokazatelji o kojima je bilo riječi odnose samo na izolirane pojmove.

Kvalitativnom analizom podataka u području vezanom uz slobodne komentare o nezaposlenosti mladih (u Hrvatskoj), postupkom kodiranja dobiveno je šest interpretabilnih kategorija⁶. To su:

1. Razlog nemogućnosti nalaženja posla
2. Uvjeti rada
3. Stav prema radu
4. Posljedice nezaposlenosti
5. Odnos prema budućnosti
6. Prijedlozi za poboljšanje stanja

⁵ 150 komentara/izjava odnosilo se na temu upitnika.

⁶ Originalni tekst koji je predstavljao polaznu građu za analizu nalazi se kod autorice.

U tablici što slijedi prikazane su ekstrahirane kategorije i pripadajući pojmovi.

Tablica 2.

Kategorije i pojmovi izolirani u prostoru komentara sudionika o nezaposlenosti

Kategorije	Pojmovi
Razlog nemogućnosti nalaženja posla	• Radno (ne)iskustvo • Veze, poznanstva i korupcija • Obrazovanje i potražnja • Zavod za zapošljavanje • Diskriminacija • Stariji zaposlenici i umirovljenici • Sami mladi • Država • Neinformiranost • Status nezaposlene osobe
Uvjeti rada	• Loša plaća • Rad na određeno vrijeme • Rad na crno • Samovolja, iskorištavanje, drskost poslodavaca
Stav prema radu	• Rad kao središnji čimbenik smisla života • Rad kao središnji čimbenik egzistencije • Rad u promijenjenom sustavu vrijednosti/rad u tranziciji
Posljedice nezaposlenosti	• Gubljenje smisla života • Financijska ovisnost • Uzrok kriminala, alkoholizma, narkomanije
Odnos prema budućnosti	• Beperspektivnost i odustajanje • Strah • Izlaz je inozemstvo • Nada
Prijedlozi za poboljšanje stanja	• Obrazovanje • Poticajne mjere države • Zakonska rješenja • Informiranje • Poseban status za neke skupine mladih • Suradnja

Iz prezentirane tablice moguće je zaključiti da je riječ o pravom bogatstvu sadržaja o načinu viđenja nezaposlenosti mladih danas u našem društvu. Sudionici istraživanja najviše

su imali potrebu »progovoriti« o razlozima nemogućnosti nalaženja posla u Hrvatskoj (svi sudionici referirali su se samo na područje Hrvatske), ali i o problemima rada i zadržavanja zaposlenja kada se, nakon dugog i teškog razdoblja nezaposlenosti, ipak uspiju zaposliti. Kao što je iz prethodne tablice vidljivo, sugovornici dotiču i brojne druge teme te je i njih moguće bogato elaborirati, a nude i brojna i različita rješenja ovog problema.

Brojni su komentari nezaposlenih mladih o tome kako vide **razloge** nemogućnosti nalaženja posla u Hrvatskoj danas. Razvrstani su prema ključnim pojmovima koje su mladi spominjali (npr. radno (ne)iskustvo, veze i poznanstva) ili je riječ o sažetim i apstrahiranim pojmovima (npr. diskriminacija). Govoreći o razlozima nemogućnosti nalaženja posla, sudionici često govore o »krivcima« za takvu situaciju, bilo da je riječ o konkretnim osobama (npr. sami mladi su krivi, umirovljenici), institucijama (država, zavod za zapošljavanje) ili pak stanjima i pojavama, kao što su primjerice potražnja, neinformiranost i sl. No, sve to čini kategoriju koja sumira brojne i različite razloge nemogućnosti nalaženja posla mladih danas u Hrvatskoj. Svaki od spomenutih pojmova moguće je argumentirati kratkim obrazloženjem iz perspektive sudionika istraživanja i doslovnim izjavama/tekstom.

- **Radno (ne)iskustvo** kao razlog nezaposlenosti spominje čak 125 od 452 sudionika istraživanja što je jedan među najfrekventnijim komentarima u upitnicima. Preko četvrtine sudionika smatra da poslodavci traže radno iskustvo, a mladi ga nemaju gdje steći i da je to zatvoreni krug bez perspektive. Tako neki od sudionika istraživanja kažu (pišu): *Mladi nemaju radno iskustvo, a zbog toga ne mogu dobiti posao. Zar da se rodimo s iskustvom? Svi traže gotovog čovjeka s 5 godina iskustva. Želim raditi i imam navike, ali nemam mogućnost raditi. Teško je doći do iskustva jer većina privatnika ne prijavljuje.*
- **Veze, poznanstva i korupciju**, kao jedan od vodećih razloga vlastite nezaposlenosti, odnosno načina dolaženja do zaposlenja, navodi 75 sudionika. Ti sudionici smatraju da je to primarni način dolaženja do posla danas u Hrvatskoj i da oni koji nemaju takve mogućnosti ostaju bez prilike za zapošljavanje. Vrlo su ogorčeni, gube vjeru u ljude i sustav te se često i sami »okreću« traženju veza i poznanstava. Tako, primjerice, kažu: *Nema šanse dobiti posao bez veze i poznanstva. Na našim radnim mjestima rade ljudi bez školske spremne, ali imaju vezu. Vrhunac je kad mi savjetnica na zavodu kaže da ću teško dobiti posao ako ne poznam nekog direktora. Sve koje poznam dobili su posao preko veze. Teško mi je čekati da se poduzme nešto u vezi s korupcijom u državi jer moje kvalitete bez pozadine ništa ne vrijede. Važna je veza, a ne obrazovanje i svi mladi s kojima razgovaram tako misle. Kad bi se kod nas riješio problem nepotizma mi mladi ne bi imali problema u pronalaženju adekvatnog posla.*
- **Diskriminacija** je pojam koji obuhvaća različite aspekte nejednakosti o kojima govore sudionici istraživanja kada je riječ o razlogu njihove nezaposlenosti, odnosno nemogućnosti nalaženja posla. Iako, kako navode Klemenčić Rozman i Dekleva (2007.), nezaposlenosti u postmoderno vrijeme u kojem živimo nitko nije pošteđen, ne znači da neke skupine ipak nisu više ugrožene (osobe bez obrazovanja, žene, osobe sa

zdravstvenim smetnjama i dr.). S tim stavom možemo se složiti čitajući komentare sudionika ovog istraživanja. U tu skupinu, temeljem izjava sudionika, ulaze oni koji su diskriminirani prema dobi, spolu, obrazovanju, izgledu, teškoćama u razvoju, nacionalnosti, zdravstvenom statusu, socijalno-ekonomskom statusu itd. Evo nekih od izjava sudionika: *Poslije 45. više ne možeš dobiti posao. Mlade majke su diskriminirane. Ako si malo deblji, ne znači da taj posao ne možeš raditi. Zagrepčani su diskriminirani u odnosu na one iz drugih država i gradova. Žene su diskriminirane jer ih pitaju kad se misle udati, imati djecu. S VSS rade kao skladištari, volontiraju besplatno. Opet bih dobila otkaz kad bih zatrudnjela. Zašto se mladi s invaliditetom, teškoćama u razvoju, bolestima, tako teško zapošljavaju - šta je s URIH-om? Zbog pojedinih došljaka najviše trpe Hrvati. O problemima različitih vrsta diskriminacije govori oko 15% sudionika.*

- **Država** je među deset posto sudionika viđena kao najodgovornija za nezaposlenost mladih danas u Hrvatskoj. Ti mladi smatraju da bi država morala i mogla učiniti puno više kako bi se problem nezaposlenosti mladih riješio. Vrlo često se među tim izjavama osjeća i snažna ljutnja prema političarima kao predstavnicima državnih institucija. Tako sudionici kažu: *Politika zapošljavanja mladih je doživjela krah jer obrazovani ljudi često nemaju perspektivu te odlaze van. Političari ne brinu niti za nezaposlene sa SSS, a kamoli s VSS. Sramota za državu da je toliko nezaposlenih mladih i da dozvoljava obrtnicima da nas iskoriste i bace na cestu. Mladi bi trebali prosvjedovati. Stopa nezaposlenosti u RH je enormno visoka, a nikog od odgovornih to nije briga. Ako treba, mi mladi smo spremni za novu revoluciju. Nezaposlenost je posljedica poslijeratnog stanja i loše Vladine politike.* Zanimljivo je da su i u istraživanju UNDP Croatia (2006.) dugotrajno nezaposleni, sudionici fokus grupe, istakli upravo državnu vlast kao najodgovorniju za velik broj nezaposlenih u Hrvatskoj.
- **Zavod za zapošljavanje** kao uzrok vlastite nezaposlenosti spominje 40 sudionika. Pritom izražavaju ljutnju na službenike zavoda zbog neprimjerenog načina komuniciranja s nezaposlenima te zbog nebrige i indiferentnosti u pomoći nezaposlenima. Većina govori o tome da im iz zavoda nikad nisu ponudili posao, nazvali ih, uputili, informirali i sl., a kad nezaposleni sami dođu po pomoć i informacije, obično su grubo udaljeni. Primjerice, navode: *Zaposlenici u zavodu ne rade dobro svoj posao, prijavljen sam od 2001., a nisu me zvali za posao nego sam ga našla preko prijateljice. Deru se na nas ako sami ne nađemo posao. Za što su oni plaćeni - da mi svaki mjesec udare žig u knjižicu? U čijem interesu oni rade? Ponašaju se prema nama kao da smo »niškoristi«.* Većina zaposlenih na zavodu odnosi se prema nezaposlenima neprofesionalno, nekulturno, neadekvatno, ponekad nas bespotrebno maltretiraju dokumentacijom. *Meni u 2 godine nezaposlenosti nitko sa zavoda nije ponudio posao. Iz zavoda me nikad nisu uputili na prekvalifikaciju, edukaciju. Ako i rade u korist nezaposlenih to se ne vidi. Ne znam čemu služi zavod - samo da evidentira nezaposlene? Zavod nije kvalitetan, a posebno se trebaju modernizirati metode posredovanja.*

- **Stariji zaposlenici i umirovljenici**, također, izazivaju sumnju nezaposlenih mladih ljudi i, čini se, vjerovanje da su oni krivi što mladi nemaju posla. O tome vrlo eksplicitno govori dvadesetak sudionika. Evo nekih izjava: *U mom mjestu ima ljudi koji rade iako su već u mirovini (znači oni imaju i plaću i mirovinu, a mi mladi?). Stari i nemoćni su zaposleni, a mladi si zbog nezaposlenosti oduzimaju život na razne načine. Za mlade nema posla, a stari rade do 65 godina, što je totalno jadno. Radni vijek je predug, starije osobe su primorane raditi, pa time mladima »zauzimaju mjesto«. Stari se ne daju s radnih mjesta jer su penzije male, pa ih razumijem. Stari trebaju u mirovinu, a mladi se zaposliti- stravična je situacija u prosvjeti. Na mladima svijet ostaje, a ne na starima.*
- **Obrazovanje i potražnja**, također, se često spominju u komentarima sudionika istraživanja (20). **Potražnja**, kao pojam u ovom radu, odnosi se na neravnotežu ponude i potražnje, na nesklad između potrebnih kompetencija za posao i formalnog obrazovanja. Tako, primjerice, sudionici kažu slijedeće: *Kriteriji za posao su previsoki, npr. 25 godina života, završen fakultet i 3 godine staža! U većini škola je premalo praktične nastave, ne učimo svoju struku u praksi, a to poslodavci traže. Završiš fakultet, a posao možeš naći jedino kao trgovac ili konobar. Ja sam dizajner tekstila, a do sada nikad nisam vidjela da se traži takvo zanimanje. Obrazovanje za strukovna zanimanja u Hrvatskoj je koma. Neadekvatno i nedovoljno obrazovanje, pa se treba dodatno obrazovati. Makar imam samo osnovnu školu imam pravo na rad kao i svi drugi, nisam šugava ili glupa. Iako, kako navode Klemenčić Rozman i Dekleva (2007.) obrazovanje danas pojedincu donosi socijalni, ekonomski i kulturni kapital te iako je dobilo i veći značaj no što ga je imalo u moderni, kad je gotovo bio osiguran put dobivanja odgovarajućeg zaposlenja u skladu s postignutim obrazovanjem, danas obrazovanje nudi manje sigurnosti nego nekad. O tome govori i dio nezaposlenih mladih iz ovog istraživanja: *Žrtvuujemo se za školovanje, a kad završimo, nitko nas neće. Žaloso da visokoobrazovani ne nalaze posao. Totalno sam razočarana - zašto sam uopće studirala? Mladi danas nemaju nikakvu sigurnost da će dobiti posao u struci.**
- **Sami mladi** su krivi za svoju nezaposlenost, misli nekolicina (15) sudionika. Smatraju da posla u Hrvatskoj ima dovoljno, samo da mladi ljudi ne žele raditi uopće ili ne žele raditi neke poslove. Stoga ti sudionici ne empatiziraju s nezaposlenima i krivnju za nezaposlenost prebacuju na same nezaposlene. Evo što poručuju: *Postoji nesrazmjer između želja i mogućnosti - mladi se precjenjuju ili podcjenjuju. Ako mladi i dobiju posao, većina ih nije odgovorna i ne rade dobro svoj posao. Mladež iz grada ili ne zna ili ne želi raditi, pa dobiva otkaz. Mladi nemaju dovoljno motivacije. Tko hoće raditi, ima posla. Kad mi trebaju novci, zaradim ih. Može se naći posao, samo se ne smije biti izbjrljiv. Mladi s fakultetom se ne trude dovoljno i ne žele raditi što se od njih traži.* U ovim izjavama nalazimo, ustvari, poruke o dobrovoljnoj nezaposlenosti
- **Neinformiranost** je, čini se, također jedan od razloga nezaposlenosti među mladima. Neki od sudionika (10) vjeruju da postoji nebriga i nezainteresiranost za mlade: *Javnost*

i mladi su premalo informirani o načinima zapošljavanja, educiranja ili prekvalifikacije. Mlade treba bolje informirati o raznim savjetovalištima i njihovim programima.

- **Status nezaposlene** osobe za neke mlade postaje motivacijski čimbenik za prijavu na zavod za zapošljavanje, kao što se može zaključiti iz izjava nekih sudionika. Pritom je, međutim, najviše (15) izvanrednih studenata koji kažu da su na zavodu isključivo zbog pokaza jer posao niti ne traže: *Na zavodu sam isključivo zbog određenih povlastica. Izvanredni sam student i na burzi sam samo radi pokaza, a posao ne tražim jer studiram, a ako želim raditi, radim preko SC-a na tuđi ugovor. Već sam 7 godina na burzi kao izvanredni student radi pokaza, a da nam grad da pokaz, skinuli bi 100 000 ljudi s burze. Neće mene iskorištavati, ovak mi je čist ok (rađe sam doma).* Čini se da status nezaposlene osobe može biti privlačan za neke »kategorije« mladih, kao što je iz primjera vidljivo (izvanredni studenti) te da se ovdje radi o tzv. dobrovoljnoj nezaposlenosti (Hlača, 1995., prema Rapuš-Pavel i Dekleva, 2007.). To samo pokazuje da je kategorija nezaposlenih mladih ljudi vrlo široka i neujednačena po svojim obilježjima, statusu, izborima, a onda i načinima rješavanja te situacije.

Kategorija pod nazivom **uvjeti rada** možda nije najadekvatnije imenovana jer sadrži pojmove koji se često odnose na ljutnju sudionika i njihovo nezadovoljstvo postojećim poslodavcima (posebice kad je riječ o privatnom sektoru), odnosno govori o jasnoj podjeli na (ne)zaposlene i poslodavce te uvjete rada i zaradu koji su posljedica takve podjele. Slijedi opis pojmova kroz konkretne izjave sudionika.

- **Rad na crno** (55): *Plaće su premale, izdaci preveliki, pa je prihvatljivije raditi bez prijave i biti broj na zavodu. Zbog malih plaća mladi rade ilegalne poslove ili rade na crno. Rad na crno - to treba ukinuti. Svaki posao sam našla sama, nigdje nisam bila prijavljena, ali sam imala zavidnu plaću i uvijek ću odabrati više novca bez prijave nego obrnuto jer ne smatram da ću doživjeti penziju. Ako netko i nađe posao, radi neprijavljeno i to poslove koji nemaju veze sa školovanjem koje su završili. U Hrvatskoj više mladih radi na crno no što ih je prijavljeno. Rad na crno po 12 sati u strašnim uvjetima za minimalnu plaću - za što se moj otac borio u Domovinskom ratu!? Puno mladih radi bez prijave i bez plaće, bez plaćenih doprinosa i za puno manju plaću.*
- **Samovolja, iskorištavanje, drskost**, vrijeđanje od strane poslodavaca (50): *Ako i dobijemo posao, trpimo strašne torture poslodavaca jer znaju da moramo štititi jer posla nema i svatko tko dobije posao, sretan je da radi - pod cijenu ponižavanja i maltretiranja. Poslodavci ne prijavljuju, ne daju plaće na vrijeme, vrijeđaju i izrabljuju radnike, ne poštuju ih, bezobrazni su. Privatnici iskorištavaju mlade ljude do krajnjih granica, i fizički i psihički. Kako će tek biti kad uđemo u EU jer se sve privatizira? Privatnici i poduzetnici iskorištavaju, to je mučenje. Da bismo preživjeli, moramo trpiti sve što nam poslodavci rade. Ja ću rađe biti socijalni slučaj nego da me privatnici iskorištavaju i maltretiraju. Treba ih više kontrolirati jer zapošljavaju robove i rade što hoće.*

- **Loše plaće** (50): *Teško je naći posao od kojeg se može pristojno živjeti i plaćati račune. Da su plaće dvostruko veće, bilo bi više mladih zaposleno. Kad se plati stan i režije, jedva ostaje za gablec, a odjeću i osobne stvari da i ne spominjem. Nama mladima treba lova, toliko toga se nudi na tržištu, a mi nemamo lipice. Radimo za puku mizeriju. Mladi odlaze van tražeći bolji posao jer ne žele biti jeftina radna snaga. Ima posla, al je plaća mala, pa rađe doma spavam. Lešinari, iskorištavaju mlade ljude kao jeftinu radnu snagu.*
- **Rad na određeno vrijeme** (20): *Ako se i dobije posao, to je na određeno vrijeme. Duge su liste čekanja za stalan posao. Osim sezonskih poslova mladi nemaju nikakve šanse. Problem je što svi rade na određeno vrijeme što ne pruža nikakvu sigurnost. Na određeno vrijeme u nezavidnim uvjetima, od nas traže puno, a malo daju.*

U brojnim suvremenim istraživanjima nezaposlenosti mladih (Kopačeva, 2006., prema Rapuš-Pavel i Dekleva, 2007.), kao i u našem ranijem istraživanju (Koller-Trbović, Žižak i Jeđud, u tisku), pokazuje se da su mladi danas u situaciji da moraju prihvaćati tzv. fleksibilne oblike zapošljavanja, odnosno tzv. postmoderne oblike zapošljavanja u koje spadaju, primjerice: rad na crno, rad na određeno vrijeme, skraćeno radno vrijeme, samozapošljavanje i sl. O tome, uglavnom, govori i prethodna kategorija iz koje se jasno može zaključiti da takvi oblici zapošljavanja u današnjem društvu stavljaju mlade u nezavidnu poziciju, posebno u poziciju nesigurnosti i neravnopravnosti u odnosu na poslodavce, koji, kako proizlazi iz izjava sudionika, imaju neograničenu moć i vlast nad njima. Takva situacija, među nezaposlenim mladim osobama, najčešće uvjetuje nezadovoljstvo, ljutnju, osjećaj manje vrijednosti, potrebu za intervencijom nekog iz vana, moćnijeg (npr. države). Dodatni problem jest slabo plaćeni posao zbog čega su mladi i dodatno nezadovoljni. Međutim, kako se to pokazalo u našem ranijem istraživanju (Koller-Trbović, Žižak i Jeđud, u tisku), neki od tih oblika zapošljavanja u percepciji nezaposlenih imaju pozitivnu konotaciju jer omogućavaju bolje planiranje vlastitog vremena, paralelno višestruko zapošljavanje, određenu slobodu i fleksibilnost u odnosu s poslodavcem, pa čak i bolje prihode što mnogima predstavlja ključni čimbenik odluke. Neke od takvih poruka mogu se susresti i u izjavama sudionika iz ovog istraživanja. No, ostaje činjenica da većina sudionika teži za stalnim zapošljavanjem, po mogućnosti u društvenom sektoru (posebno su sudionici negativno usmjereni prema privatnim poslodavcima), sa stalnim, tj. redovitim prihodima, stažem, pa čak neki razmišljaju i o mirovini, dakle, teže za sigurnošću. Sigurnost u zapošljavanju i s tim u vezi materijalnom egzistencijom, pravima iz zdravstvenog i drugih fondova te mogućnostima korištenja usluga drugih institucija, mladim ljudima otvara mogućnost planiranja vlastite budućnosti i obrnuto. Stoga, čitajući poruke ovih mladih nezaposlenih ljudi, možemo se složiti s nekim od njih da je posao središnji čimbenik svakodnevne egzistencije, ali i smisla života, o čemu govori slijedeća kategorija.

U komentarima sudionika bilo je moguće prepoznati i one u kojima su mladi iznosili svoj **stav prema radu**. Iako takvih izjava nije bilo puno (ukupno tridesetak), bilo je moguće prepoznati nekoliko ključnih pojmova s tim u vezi:

- **Rad kao središnji čimbenik smisla života:** *Nezaposlenost je najgore što se nekome u današnjem svijetu može dogoditi. Ljudi koji rade ne shvaćaju kakva je sreća imati posao. Mislim da nezaposlenost jako utječe na sreću i zdravlje mladih ljudi. Ako čovjek nema posao ne može biti sretan.*
- **Rad kao središnji čimbenik egzistencije:** *Danas nitko nema mogućnost volontirati jer je svima novac potreban za život. Želim raditi da sebi i obitelji omogućim bolji život. Nisam materijalist, ali bez novca se ne može, raditi se treba. Problem je financijska situacija. Pribjegavamo raditi razne poslove kako bismo preživjeli. Ovisnost o roditeljima, rođacima, socijali.*
- **Rad u tranziciji:** *Sav je problem u promjeni sustava vrijednosti, sve se vrti oko love, brze zarade, pa se ulaganje u obrazovanje i rad ne isplati. Promijenile su se vrijednosti, pa više vrijede oni koji kradu i lažu i bolje će proći nego poštenje, iskrenost - žalosno! Problem kapitalizma, važan je novac, a ne stare vrijednosti kao poštenje, marljivost i dobrotu. Posao se lako dobije i lako izgubi. Ljudi misle da smo nesposobni naći posao i da se ne trudimo, a ne znaju da svi samo obećavaju, a ništa od toga. Razni oblici iskorištavanja. Nezaposlenost mladih danas u Hrvatskoj je najveći problem.*

Posljedice nezaposlenosti spominje četrdesetak sudionika. Riječ je, uglavnom, o negativnim posljedicama nezaposlenosti mladih, a bilo ih je moguće razvrstati u tri relevantna diskriminacijska pojma (depresija i povlačenje, ovisnost i socijalno patološke pojave):

- **Gubljenje smisla života:** *Ako nam ne želite pomoći, dajte nam razlog za život i bolju budućnost. Mladi gube vjeru u sebe i život. Mladi nemaju dovoljno motivacije. Mladi u ruralnim dijelovima su dosta depresivni i razočarani, pa je to razlog zašto odbijam zaposlenje u takvim sredinama. Mnogi mladi ljudi u duši su vrlo razočarani i nesretni. Dosta patim zbog toga (zbog nezaposlenosti). Radi silne želje da se zaposlim, a ne uspijevam, imam psihičkih poteškoća. Iz godine u godinu je sve gore. Nezaposlenost ne znači nesposobnost, neznanje, i mi smo ljudi i vrijedimo.*
- **Financijska ovisnost:** *Ovisnost o roditeljima. Ovisiš o roditeljima, rođacima, socijali. Prijatelji mi plate kavu. Nemam novaca da završim fakultet. Itd.*
- **Uzrok kriminala, alkoholizma, narkomanije:** *Nezaposlenost je uzrok sve većeg kriminala. Uništavaju se drogom i alkoholom jer ne vjeruju u svoju sposobnost za rad. Piju i puše jer su razočarani životom, ne mogu naći posao koji će biti adekvatno plaćen. Mladi ljudi si ne mogu priuštiti najosnovnije i zato je u porastu kriminal, droga, neredi, jer mladi nemaju radnih navika. Mladi su na ulici jer nemaju šansu za zapošljavanje. Treba biti lopov i pljačkati i gledati samo na sebe jer danas samo takvi prolaze. Ako u ovoj državi želite uspjeti, prije ili poslije trebate prekršiti zakon jer nas tako uče od vrha. Zbog nezaposlenosti ljudi se prepuštaju alkoholu i drugome i propadaju jer ne vide izlaz, sve se teže živi. Zašto bi mladi radili ako ih roditelji financiraju, a i više se zaradi ilegalnim poslovima. Zbog nezaposlenosti raste kriminal.*

Poljšak-Škraban i Žorga (2007.) govore o značajnim psihološkim posljedicama na nezaposlene mlade osobe kroz koncept koherentnosti koji se potvrdio i njihovim istraživanjem. Proizlazi da je nezaposlenost najdestruktivnija životna situacija za osjećaj koherentnosti jer dovodi do gubitka mogućnosti predviđanja budućnosti, kao i sudjelovanja u socijalno važnim odlukama. To potvrđuje i većina izjava sudionika u ovom istraživanju, a moguće ih je pratiti i u slijedećoj kategoriji.

Dvadesetak sudionika »govori« o svom **odnosu prema budućnosti**, gdje se, kao i u prethodnoj kategoriji, uglavnom prepoznaje negativna konotacija, tj. strah, neizvjesnost i besperspektivnost. Iako rijetko, nailazi se i na izjave koje predstavljaju nadu, ali ne i rješenje.

- **Besperspektivnost i odustajanje:** *Polako, ali sigurno propadamo kao pojedinci, ali i kao nacija. Nema bolje budućnosti za mlade bar još nekoliko godina. Kao mlada majka vidim da nema bolje budućnosti za mene, ali ne mogu pružiti budućnost niti svojoj djeci. Život u Hrvatskoj za nas mlade je bez budućnosti, ne brinu se dovoljno za nas mlade. Kako vjerovati u budućnost kad ne znate hoćete li sutra imati posao. Ne vjerujem u budućnost u Hrvatskoj. Ne planiram budućnost jer nemam posao. Budućnost vidim na socijali.*
- **Strah:** *Često razmišljam o svojoj budućnosti i nailazim na niz problema, a najgori je nezaposlenost, a još gore neizvjesnost do kad će to trajati. Strah za sutra. U istraživanju među učenicima u Sloveniji Ule (2000., prema Klemenčič Rozman i Dekleva, 2007.) je došla do rezultata da je strah od nezaposlenosti došao na prvo mjesto, ispred klasičnih mladenačkih problema (provođenja slobodnog vremena i konflikata s odraslima).*
- **Izlaz je inozemstvo:** *Razmišljam o odlasku u inozemstvo. Mlade se tako tjera van, a u Parizu kad završite faks čeka vas posao. Da imam mogućnost raditi vani, otišao bih.*
- **Nada:** *Vjerujem da će biti bolje. Nadam se boljem sutra. Želim se što prije zaposliti da mogu živjeti kao normalni građanin - htio bih se zaposliti da mogu uživati u svojoj zaradi, a sutra i u svojoj penziji.*

Prema Winefield i sur. (1993., prema Klemenčič Rozman i Dekleva, 2007.) nezaposlenost ima daleko najveći utjecaj na osjećaj vlastite vrijednosti, pojavu depresivnih stanja i osjećaj gubitka nadzora nad vlastitim životom. Kao što je iz prethodnih primjera bilo vidljivo, sudionici istraživanja često govore upravo o tome i kroz posljedice nezaposlenosti, kao i kroz odnos prema budućnosti.

Prijedlozi sudionika za poboljšanje stanja na tržištu rada u Hrvatskoj raspoređeni su u pet pojmova vezanih uz područja, odnosno osnovne nositelje tih mjera koje se predlažu. Najviše komentara odnosilo se na prijedloge u vezi s obrazovanjem, kao i na nužnost zakonske regulacije brojnih pitanja vezano uz zapošljavanje. Nadalje, riječ je o poticajnim mjerama države, informiranju i posebnoj skrbi za određene skupine mladih. Nekoliko komentara odnosilo se na potrebu suradnje u rješavanju nezaposlenosti mladih. Prijedloge i želje sudionika moglo se iščitati u pedesetak komentara. Relevantni pojmovi obuhvaćaju slijedeće skupine prijedloga:

- **Obrazovanje:** U RH je problem u sustavu obrazovanja, a ne toliko u zapošljavanju. Omogućiti jeftine prekvalifikacije. Profesionalna orijentacija prije upisa u srednju školu i školovanje u skladu s potrebama društva. Bolje informiranje i motiviranje nezaposlenih. Povećati kvalitetu kompetencija mladih (jezici, informatika). Društvo treba stvoriti uvjete da se mladi mogu zaposliti nakon završetka obrazovanja i više školovati za zanimanja u kojima će se naći zaposlenje. Osnovati program za pomoć mladima koji se žele školovati, a nemaju novaca. Stjecanje iskustva kroz volontiranje. Više poslova s kraćim radnim vremenom da se može studirati i zaraditi za život. Većina mladih je nepismena pa bi trebalo uvesti tečaj pismenosti. Bez obzira gdje radili mladi, trebaju znati jezike, biti kompjuterski pismeni, znati istaknuti svoje sposobnosti i znanja, biti proaktivni, preuzeti inicijativu, marljivi, spremni raditi i naučiti.
- **Poticajne mjere države:** Mjere za poticanje samozapošljavanja su prezahtjevne pa mnogi odustanu. Više tvornica i radnih mjesta kao konfekcija, obućarstvo, kuharstvo, a ne samo lokali i trgovine. Pokrenuti poduzetništvo i smanjiti kamate, da mladi otvore svoje privatne obrte, a država im pomogne u sufinanciranju. Državne mjere poticaja za samozapošljavanje učiniti manje zahtjevnima i jednostavnijima. Poduzetništvo pokrenuti smanjivanjem kamata. Pokaz za izvanredne studente smanjio bi broj prijavljenih na burzi. Da osobe s fakultetom imaju veću, a ne manju plaću od onih sa SSS. Dati priliku mladima za rad da steknu iskustvo.
- **Zakonska rješenja:** Spriječiti korupciju, nepotizam i diskriminaciju po svim osnovama. Smanjiti granicu odlaska u mirovinu i zabraniti prekovremeni rad. Jednaka prava za sve. Veća kontrola države nad poslodavcima. Zakon o primanju mladih u stalni radni odnos. Ograničiti »došljake«. Bolje plaće te redovitost u isplati. Država bi trebala intervenirati određivanjem minimalnih nadnica.
- **Informiranje:** Dolaskom mladih na burzu dobro ih o svemu informirati, grupno, individualno, savjetovanje, testiranje. Bolje informiranje javnosti i nezaposlenih. Više informiranja, a manje veza i korupcija prilikom zapošljavanja. Savjetovati poslodavce da ljudi bez iskustva ne vrijede manje.
- **Posebni status za neke skupine mladih:** Stalni posao za mlade majke radi sigurnosti djece. Nezaposlenim mladima ponuditi posao u određenom roku. Više brinuti o ljudima s malo novaca i omogućiti im posao. Organizirana briga za mlade. Mogućnost rada preko studentskog servisa i za izvanredne studente. Sposobnim mladima dati da vode državu.
- **Suradnja svih značajnih čimbenika:** Više bi trebali surađivati poslodavci, školstvo i HZZ. Napraviti sastanak na kojem će se rješavati problem nezaposlenosti.

Rezultati sadržajno »pokrivaju« temu nezaposlenosti mladih u Hrvatskoj kroz relativno široki kontinuum tema vezanih uz razloge zbog kojih mladi, sudionici ovog istraživanja, nisu u mogućnosti pronaći/dobiti posao, teške uvjete rada u situacijama ako se i uspiju povremeno zaposliti, stava prema radu kao važnom čimbeniku materijalnih i nematerijalnih aspekata života

mladog čovjeka, odnosu prema budućnosti koji je često besperspektivan, teškim posljedicama nezaposlenosti na život mladih i njihovo ukupno zdravlje, te prijedlozima što bi (pretežito državne strukture) trebale učiniti da se situacija na tržištu rada u Hrvatskoj poboljša.

Rezultati, čini se, ukazuju na doživljaj nepravde, diskriminacije i napuštenosti u odnosu na osobe i institucije koje imaju moć, utjecaj te na činjenicu da su za zapošljavanje manje značajni čimbenici kvalificiranosti i kompetentnosti, motiviranosti, a značajnije veze i korupcija te poslodavci koji imaju neograničenu moć u odlučivanju i nekažnjeno krše ljudska i radna prava.

INTERPRETACIJA I DISKUSIJA

Nejednakost, prikraćenost kao ključna dimenzija koja se iskristalizirala u ovom istraživanju primjenom kvalitativne analize pisanih komentara sudionika može se vrlo široko tumačiti. Ako napravimo iskorak iz već poznatih aspekata diskriminacije koji se u, gotovo, svakom društvu susreću vezano uz ukupno funkcioniranje ljudi, a to je diskriminacija u odnosu na spol, dob, rasu, naciju, obrazovanje, vjeru itd., u ovom istraživanju čini se da sve o čemu sudionici govore doživljavaju kao diskriminaciju, nepravdu, nejednakost. Kad govore o radnom iskustvu koje poslodavci traže, govore o prikraćenosti za mogućnost stjecanja iskustva. Ili, kad govore o vezama i poznanstvima, govore o onima koji te veze imaju i o onima koji ih nemaju (iako izražavaju negativan stav o takvoj praksi, i sami su skloni prihvatiti posao dobiven na takav način). Nejednakost u odnosu na razinu obrazovanja, kao i u odnosu na činjenicu da siromašni imaju manju mogućnost participirati u postizanju višeg obrazovanja. Diskriminacija u odnosu na poslodavce, posebice privatne, koji imaju sve resurse i moć, a nezaposleni samo radnu snagu koja, uslijed brojnih promjena u kojima se nalazi i naše društvo, više nema osiguranu vrijednost. Tako se pokazalo da se nezaposleni mladi ljudi u Hrvatskoj, sudionici ovog istraživanja, doživljavaju podređenima, obespravljenima, manje vrijednima i prepuštenima samima sebi. Međutim, kako je bilo moguće »iščitati« iz komentara sudionika, vrlo često čak ni zapošljavanje (uglavnom je riječ o radu na crno, povremenom zapošljavanju i sl.), ne mijenja značajnije taj status, dapače, čini se da ga samo potvrđuje.

Iz prezentiranih rezultata moguće je, također, prepoznati da je najveći broj izoliranih kategorija i pojmova usmjeren na negativne uzroke i posljedice te socijalne pojave iz aspekta »krivnje« drugih i vlastite »žrtve«. Iščitava se ogorčenost, ljutnja, osjećaj nepravde i nepovjerenja prema većini društvenih čimbenika koji imaju određenog utjecaja na suvremene tijekove razvoja. Tako se, prije svega, apostrofira »država« i političari od kojih se očekuje i najveća pomoć, a posebice poslodavci i to, prije svega, privatnici. Sudionici u istraživanju očekuju upravo od države i političara da zakonskim rješenjima, pojačanom kontrolom i sličnim mjerama uvedu red u svakodnevni život, pa tako i u zapošljavanje. Iz toga proizlazi da su poslodavci viđeni kao osnovni problem i neprijatelj potencijalnim zaposlenicima, a država kao željeni i nužan arbitar i potpora svima, ne samo nezaposlenim građanima.

Analizirajući izolirane kategorije i pojmove, dolazi se do zaključka da su nezaposleni mladi, sudionici u istraživanju, izabrali **pasivan** pristup suočavanja s teškoćama zapošljavanja i posljedicama koje iz toga proizlaze jer većina pojmova govori o pasivnoj **ulozi žrtve** u procesu zapošljavanja, a krivnju se nalazi u brojnim aspektima, odnosno društvenim grupacijama (država, poslodavci, diskriminacija, tržište itd.). Ako i postoje kategorije i pojmovi u kojima se sagledava vlastita uloga, tada je to izuzetno rijetko, ali i tada iz pasivne pozicije. Konkretno, kad se govori o obrazovanju, često se može pročitati da je riječ o nekvalitetnom obrazovnom sustavu u Hrvatskoj, da se ne cijeni obrazovna razina, da se mnogi ne mogu školovati zbog loše financijske situacije i sl. Pojam koji govori o tome da su sami mladi krivi što nisu zaposleni uglavnom se ne odnosi na samoprocjenu, već procjenu. Kad je riječ o pojmu neinformiranosti, mladi također smatraju da bi ih netko trebao informirati, pozivati. Iako se radi o lažnoj kategoriji mladih koji imaju status nezaposlene osobe (izvanredni studenti, mladi koji niti ne žele raditi), sudionici ne smatraju da time krše norme/zakon. Kada je, pak, riječ o nošenju mladih sa situacijom nezaposlenosti, svi izolirani pojmovi jasno ukazuju na pasivan pristup i pasivne strategije suočavanja s problemima. Spomenut će se neki od izoliranih pojmova: gubljenje smisla života, depresija, osjećaj manje vrijednosti, uzrok socijalnopatoloških pojava, besperspektivnost, odustajanje, strah, pa čak i nada i inozemstvo kao izlaz (jer je riječ samo o razmišljanju, o osjećaju, o želji, a ne djelovanju).

I neke druge studije, međutim, pokazuju (Kieselbach, 2003.; Rapuš-Pavel, 2005.; Koller-Trbović, Žižak i Jeđud, u tisku) da najviše zakazuju, kad je riječ o zemljama južne Europe, državne i društvene institucije, njihova pomoć i podrška, a upravo od tih institucija nezaposleni očekuju najveću potporu. To sigurno ukazuje i na neke osnovne smjernice djelovanja i planiranja aktivnosti na reduciranju (dugotrajne) nezaposlenosti među mladima u Hrvatskoj, a time i preveniranju ozbiljnih posljedica uzrokovanih nezaposlenošću.

Ovi nalazi podržavaju neke od rezultata dobivenih istraživanjima nezaposlenosti u Hrvatskoj posljednjih godina. Tako, sumirajući rezultate opsežnog istraživanja o vrijednosnom sustavu mladih i društvenim promjenama u Hrvatskoj, Ilišin i Radin (2002, 310) konstatiraju da kretanje stope nezaposlenosti unutar najmlađe radnoaktivne populacije pokazuje da je nezaposlenost i dalje najizrazitiji problem mlade generacije. Pritom ističu da su mladi detektirali neprimjerenu reakciju države, ali i društva na pojavu masovne i dugoročne nezaposlenosti te mnogostruke socijalne i sociopsihološke posljedice koje proizlaze iz toga. Stoga autori ukazuju na razumljivu frustraciju, ali i apatiju mladih te procjenu radnih perspektiva mladih kao izrazito negativnih.

U istraživanju o obrazovnim resursima i zapošljivosti mladih Zagrebačke županije (Potočnik, 2006.) na prvom mjestu se među percipiranim razlozima nezaposlenosti mladih pozicionirala ekonomska situacija u zemlji, a na drugom nepostojanje veza i poznanstava. Također, istraživanjem aktivnosti pri traženju zaposlenja identificirano je čak 11% mladih koji ne bi poduzeli ništa osim pasivnog čekanja da dobiju posao.

Rezultati ovog istraživanja koji ukazuju na određene psihološke posljedice nezaposlenosti za ove mlade ljude, vjerojatno bi se mogli staviti u kontekst nekih dobro poznatih i višekratno provjerenih teorija, posebice je riječ o deprivacijskoj teoriji Jahode (1982., prema Galić, Maslić Seršić i Šverko, 2006. i dr.). Autorica tako smatra da status nezaposlene osobe dovodi do deprivacije i manifestnih (prihodi) i latentnih funkcija posla (osigurava vremensku strukturu dana, omogućava redovite socijalne kontakte, podiže razinu aktivnosti, razvija osjećaj društvene korisnosti i određuje status pojedinca u društvu) te time razvija negativan utjecaj na ukupno zdravlje pojedinca. Međutim, takva bi komparacija i diskusija nadilazila domete ovdje postignutih rezultata temeljem jednog nestrukturiranog pitanja u upitniku.

Treba, također, reći da, iako su stavovi o alternativnim oblicima i modelima životnog tijeka mladih danas, o pedagogiji »ne-profesionalne usmjerenosti životnog tijeka«, o novim modelima socijalne integracije koji idu mimo »normalnog« životnog tijeka itd., o kojima govori Zorc-Maver (2007.), vrlo prihvatljivi, čini se da na tom području tek treba početi stvarati prostore i uvjete jer i sami mladi, sudionici istraživanja, uglavnom govore upravo o klasičnom, »normalnom« životnom tijeku i planu prema kojem posao još uvijek predstavlja ključni čimbenik ekonomske i psihosocijalne integracije pojedinca.

Iz toga je moguće zaključiti da ili je nezaposlenost poprimila značajne posljedice za ove mlade ljude te utjecala na pasiviziranje, povlačenje i preuzimanje uloge žrtve ili se može zaključiti da se osobe koje su pasivnije i na taj se način hvataju u koštac sa životnim problemima teže zapošljavaju. To je, međutim, samo pretpostavka za koju u ovom radu nema dovoljno argumenata za ili protiv. Također, metodologija istraživanja ne dozvoljava takve tvrdnje, budući da je riječ o komentarima sudionika koji su se na to sami odlučili (riječ je o polovici svih sudionika istraživanja, odnosno o otprilike 10% ukupnog broja mladih osoba kojima je poslan upitnik).

LITERATURA

1. Anglin, J. (2002). **Pain, Normality and Struggle for Congruence: Reinterpreting residential Care for Children and Youth**. Binghamton: NY. Haworth Press.
2. Bašić, J, Ferć-Šlehan, M. & Kranželić, V. (2009). Najugroženije skupine nezaposlenih mladih u RH: preliminarni podaci bilateralnog projekta »Socijalna uključenost i strategije življenja nezaposlenih mladih u Hrvatskoj i Sloveniji u europskom kontekstu«. Ljetopis socijalnog rada, 16 (1), 111-131.
3. Bijela knjiga Europske komisije (2002). **Novi poticaji za europsku mladež**. Zagreb: DZZOMM RH.
4. Galešić, M., Maslić Seršić, D. & Šverko, B. (ur.) (2002). Psihološki aspekti nezaposlenosti. **Zbornik radova XII. ljetne škole studenata i nastavnika Odsjeka za psihologiju Filozofskog fakulteta u Zagrebu**. Odsjek za psihologiju Filozofskog fakulteta u Zagrebu.

5. Galić, Z., Maslić Seršić, D. & Šverko, B. (2006). Financijske prilike i zdravlje nezaposlenih u Hrvatskoj: Vodi li financijska deprivacija do lošijeg zdravlja? **Revija za socijalnu politiku**, 13 (3-4), 257-269.
6. Ilišin, V. & Radin, F. (ur.) (2002). **Mladi uoči trećeg milenija**. Institut za društvena istraživanja u Zagrebu i Državni zavod za zaštitu obitelji, materinstva i mladeži, Zagreb, 303-312.
7. Izvješće UNDP Croatia (2006). **Kvaliteta života u Republici Hrvatskoj i rizik od socijalne isključenosti**. Kvalitativno istraživanje na fokus grupama. Zagreb: TARGET d.o.o. za istraživanje tržišta.
8. Jeđud, I. (2007). Alisa u zemlji čuda – kvalitativna metodologija i metoda utemeljene teorije. **Hrvatska revija za rehabilitacijska istraživanja**, 43 (2). 83-101.
9. Kieselbach, T. (2003). Youth unemployment and the risk of social exclusion: Comparative analysis of qualitative data. In: Blasco, A. L., McNeish, Walther, A. (ed.), **Young People and Contradictions of Inclusion**. Towards Integrated Transition Policies in Europe. The Policy Press.
10. Klemenčić Rozman, M. M. & Dekleva, B. (2007). Identifikacija psihosocialno ogroženih in socijalno izključenih skupin mladih nezaposlenih v Sloveniji. U: Dekleva, B., Rapuš-Pavel, J. & Zorc-Maver, D. (ur.), **Prehodi v svet dela - izbira ali nuja?** Ljubljana: Pedagoška fakulteta Univerza v Ljubljani, 85-103.
11. Koller-Trbović, N., Žizak, A. & Jeđud, I. (u tisku). **Nezaposlenost i socijalna isključenost mladih u Hrvatskoj: perspektiva nezaposlenih**. Kriminologija i socijalna integracija.
12. Mesec, B. (1998). **Uvod v kvalitativno raziskovanje v socialnem delu**. Visoka šola za socijalno delo. Ljubljana.
13. Poljšak-Škraban, O. & Žorga, S. (2007). Nekatere psihološke značilnosti mladih (ne)zaposlenih. U: Dekleva, B., Rapuš-Pavel, J. & Zorc-Maver, D. (ur.), **Prehodi v svet dela - izbira ali nuja?** Ljubljana: Pedagoška fakulteta Univerza v Ljubljani. 85-103.
14. Potočnik, D. (2006). Obrazovni resursi i zapošljivost mladih. U: Ilišin, V. (ur.) **Mladi između želja i mogućnosti. Položaj, problemi i potrebe mladih Zagrebačke županije**. Zagreb: IDIZ, 93-141.
15. Rapuš-Pavel, J. (2005). **Delo je luksuz. Mladi o iskušnjah brezposlenosti**. Ljubljana: Pedagoška fakulteta v Ljubljani.
16. Rapuš-Pavel, J. & Dekleva, B. (2007). Napovedovanje izhodov iz stanja brezposlenosti pri mladih. U: Dekleva, B., Rapuš-Pavel, J. & Zorc-Maver, D. (ur.) **Prehodi v svet dela - izbira ali nuja?** Ljubljana: Pedagoška fakulteta Univerza v Ljubljani. 60-85.
17. Šverko, B., Galić, Z. & Maslić Seršić, D. (2006). Nezaposlenost i socijalna isključenost: longitudinalna studija. **Revija za socijalnu politiku**, 13 (1). 1-14.
18. Vogrinc, J. (2008). **Kvalitativno raziskovanje na pedagoškem področju**. Ljubljana: Univerza v Ljubljani, Pedagoška fakulteta.
19. Zorc Maver, D. (2007). Socialna pedagogika in družba dela. U: Dekleva, B., Rapuš-Pavel, J. & Zorc-Maver, D. (ur.): **Prehodi v svet dela - izbira ali nuja?** Ljubljana: Pedagoška fakulteta Univerza v Ljubljani, 10-19.

Nivex Koller-Trbović

University of Zagreb

Faculty of Education and Rehabilitation Sciences

Department for Behavioural Disorders

UNEMPLOYMENT AS PERCEIVED AND EXPERIENCED BY UNEMPLOYED YOUNG PEOPLE IN CROATIA

SUMMARY

Out of 937 unemployed young persons in Croatia who handed in the filled questionnaire regarding unemployment, 48% of them wrote a personal comment to the last question: Would you like to add something with regard to unemployment or this questionnaire?

Six categories related to unemployment of young people were isolated by means of qualitative analysis (reasons of inability to find work, working conditions, attitude toward work, consequences of unemployment, attitude toward the future and suggestions for improvement of the situation). The notions pertaining to all the categories are supported by verbatim quotations from participants as well as relevant numerical indicators. The participants in the study most frequently reflected upon the reasons of inability to find work in Croatia today.

By means of grounded theory method it can be concluded that the participants in the study perceive their personal unemployment as unjust; they feel that they are treated unequally and that they are discriminated since they consider themselves as victims of the situation in their country. It is from »the state«, i.e. different state and political structures, that they expect the strongest support in dealing with such a situation.

Key words: *unemployment of young people, Republic of Croatia, qualitative approach, grounded theory.*